

A szó varázsa...

Fehér Ferenc

A III. Jugoszláv Költészeti Fesztivál mintegy száz részvevője, javarészt fiatal költők és kritikusok, épp elhelyezték koszorúikat a Beograd felszabadításakor elesett harcosok temetőjében... A különböző népköztársaságainkból egybesereglett költők közül néhányan felolvastak Jovan Popović, Ivan Goran Kovačić, Karel Destovnik-Kajuh és Koča Racin forradalmi verseiből... Míg mondták e verseket ott, a temető mélykék ege alatt, egy feketeruhás, szemmeláthatóan vidékről érkezett idős asszonyt figyeltem a temető láncos kapujában... Zsebkendőjét néha szeméhez emelte. Mintha mondani szeretett volna valamit... Lábánál heverő karkosara színültig volt piros meggyel. Senki más nem látott bennünket, csak ő, aki arra tévedt a főváros hétköznapdélelőtti, távoli morajlásából. Valaki meglökött a könyökével: „Látod?” Az asszonyra mutatott. Már mindnyájunk szeme rászzegeződött; reá, aki csak állt ott félrebillent fejjel, hogy egyszerre száz költő szívében s később talán versében maradjon ott. Vajon csak a színpompás virágok csalták oda? Vagy elesett fia, férje emléke? Komor kőlapjaikkal a sírok talán, melyek közül minden második ismeretlen harcos hamvait rejti magában?... Vagy csak a szó varázsa ejtette meg? A bánáti puszták, a zágorjei lankák, a stájer fenyvesek, a macedón mák- és dohánymezők költőinek forradalmi hitvallásai?

Nyilván ő maga sem tudott volna választ adni, ha megkérdezem: mi hozta oda a temető kapujába, hogy a III. Fesztivál első és elsőszámú „közönsége” legyen és maradjon is; hiszen a temetőben elhangzott versek a halottak emlékének szóltak, s az ő élet, fájdalmában feloldódó hallgatása többet mondott sok-sok később felhangzó tapsnál...

A szó varázsa lengett ott a júliusi napsütésben szikrázó, néma kőlapok fölött; a Költő és a halott elvtársak hangja. Az fogta ott azt az ismeretlen asszonyt, abban a pillanatban érezte át legteljesebben — a gyászt.

A sok-sok találkozás közül miért épp ez a néma találkozás maradt meg bennem ilyen élményszerűen?

A vers, a költészet élménye nem kíván stílusos környezetet; lám, a nagy megnyitó ünnepi estén, a beográdi Szakszervezeti Otthonban alig 100—200 ember volt jelen a majd háromnegyedmilliós városból. A szavak varázsánál jobban vonzotta őket a test, a ruganyos, fiatal test varázsa, mert a nagy szövetségi tornász-szemle résztvevőit ugyanezen az estén százezrek sorfala üdvözölte a főváros utcáin. Érthető, sokakat el sem is gondolkodtató aránytalanság.

A szó varázsa?

A véletlen úgy hozta, hogy egy ritka élmény tükrében, egészen sajátosan éltem át: mi is a szó varázsa...

Azzal kell kezdenem: tudom, hogy minden más nyelv forrásszava lehet az én erecske-suhogásomnak, hiszen fakuló vajdasági magyar nyelvem erei elapadnak, s nem duzzaszthatja fel őket lassanként a legkiadósabb bácskai zápor sem. Nos, ezen az anyanyelven írt verseimmel tartoztam én fesztiváli barátaimmal egyazon költészethez, épphogy csak magammal vitt, új könyvem címét sem tudták elolvasni. A szó sajátos varázsa ezúttal választó árkot jelentett. Megpróbáltam áthidalni ezt a szakadékot: szerb fordításban olvastam fel verseimből. Ezer egyetemista és középiskolás előtt, egy szerbiai, autóúti táborhely táborüzénél kellett elsőízben föllépnem a fesztiválon, két zágrebi és két beográdi költőtársammal. Megtudtam, hogy épp ezen a táborhelyen nincsenek vajdasági magyar fiatalok, így hát értelmetlennek is tűnt, hogy magyar eredetiben olvassak fel verseimből. Előszedtem két versem, azaz két versem fordítását. Úgy mentem föl a deszkaelmélynyre, mint aki hirtelenében elfelejtette azt is, hogy hívják. Nézett rám várokozón ez a fiatal sereg (beográdi, zágrebi, rijekai, szkopyei egyetemisták, nagydiákok, tehát igényesnek hitt közönség), s én egy percre úgy éreztem, hogy nincs itt mit keresnem. Elvesztettem a szavak varázsába vetett hitemet. Aztán mégis csak elkezdtem olvasni: „Naša poslednja i neutoljiva žedj...” Végző és olthatatlan szomjunk... Halálos csúszásban hallgattak, tán, mert fakó és színtelen volt a hangom... „Anyám, üres maradt a pohár, mit áldón megköszöntünk...” — mondtam volna az ifjúságom legmélyéről buggyanó szavakat, de így, hogy édesanyámból „majka” lett, elmosódott előttem parasztkendős arca... Alig tudtam menekülni attól a szuggesztívtől, hogy nem az én verseimet olvasom, s hogy tapló van annak az ezer fiúnak és lánynak a fülében; csak a szívük meleg, azt tárták szélesre előttem, s én a régi nemeztalpú topán helyett egy új, lábamhoz még nem simuló cipőben lépdelek be érzéseikbe...

Aztán azt hallottam, hogy az egyik macedón diák szemében könnyet láttak, míg anyámról szóló versemet olvastam, s most értettem csak meg a szavak mélyes varázsát: a fogalom asszociatív erejét, a fogalomét, amelyet fednek ezek a hamupipőkesorsú hétköznapi szavak, a vers turbinái... Az érzések patakcsobogása, vagy Niagara-zuhogása mégsem magukban a mindenható szavakban van, hanem magában az emberben, a fogalmakat más-más szóval megjelölő, de egyként asszociáló emberben...